

TERMÉSZETES VONALKÓDOK

– Túros Eszter beszélgetése Kristó Róbert képzőművésszel –

Kristó Róbert 1974-ben született Csíkszeredában. Művészeti tanulmányait a csíkszeredai művészeti középiskolában kezdte, majd a Temesvári Nyugati Egyetem képgrafika szakán tanult 1996 és 2001 között. Négy évig volt fotóriporter a Hargita Népe napilapnál, majd 9 évig a Csíki Hírlapnál. Az előbbivel párhuzamosan, 2001-től a csíkszeredai Tanulók Házánál tanít vizuális nevelést.

Fotós és grafikus, számos elismeréssel, emlékezetes képpel a háta mögött.

*

– *Kezdjük a fényképezéssel. Miközben grafikusnak készültél, nagyon intenzíven elkezdtél fotózással foglalkozni. Erről mesélj! Hogy kezdődött?*

– Ahogy a művészeti középiskolát befejeztem, akkor jött be az életembe a fotózás, korábban nem volt semmilyen kapcsolatom vele. Ez úgy '94-ben lehetett, amikor egész Szeredában nagyon kevés fényképezőgép volt, akárcsak művészfotós. Úgy történt, hogy elmentem felvételizni egyetemre, először Kolozsváron próbálkoztam, de nem sikerült. Akkor úgy éreztem, hogy két lábbal ki vagyok rúgva a nagybetűs életbe, és nem tartozom sehová. Két felvételi közt egy évig itthon voltam, akkor kezdtem el fényképezni. Azért próbáltam megtanulni fotózni – teljesen autodidakta módon –, hogy fel tudjam használni a grafikához, mégis nagyon-nagyon hosszú ideig párhuzamos volt a kettő. Párhuzamossá vált, mert időközben megszűntek a nyomdák, amik megcsinálhatták volna technikailag cinkográfiaiban, amit én szerettem volna, nevezetesen azt, hogy a fényképet rátegyék lemezre, arra a dúcra, amiről majd készül a grafikai levonat, aquaforte vagy aquatinta, vagy bármelyik ilyen grafikai eljárás. Tehát megszűntek ezek a nyomdák, és nem volt lehetőségem ezzel kísérletezni. Ekkortájt szűnt meg a *Hargita Népe* nyomdája is.

– *Milyenek voltak az első fotós próbálkozásaid? Milyen géppel fotóztál?*

– Zenittel kezdtem, Zenit-E típusú géppel, teljesen manuálisan. Akkoriban történt, hogy édesanyám hazajött Budapestről – ott dolgo-

zott, mert tudja mindenki, hogy abban az időben a munkahelyek sorra szűntek meg –, és egy fényképezőgéppel akart meglepni szülinapomra, de hogy ne vegyen olyan gépet, amit én nem szeretnék, elmondta nekem, hogy ő egy olyan egyszerű, mindenki által használtra gondolt. Megkérdeztem, hogy mégis milyenre? Hát tudom is én, olyan „szapantartó” formájúra, mondta. Nevettünk, és mondtam, hogy szerencse, hogy nem vette meg, mert nekem ilyen meg ilyen kellene. Aztán ezt a történetet az akkori Tilos kávéházban elmeséltem a barátaimnak, köztük fotósoknak is. Nem gondoltam volna, hogy ez a kifejezés olyan gyorsan és nagy körben elterjed, most már mindenki ismeri.

Az előhívást is én végeztem. Könyvekből tanultam, illetve volt még egy segítségem, egy jóbarátom, Alice volt a beceneve, mint Alice Cooper-t, úgy becéztük, rendes nevén Bencze Attila, aki fotókkal kereskedett, ő mutatta meg először a negatív-pozitív előhívást. Aztán én magamnak találtam ki, kísérleteztem ki tulajdonképpen mindent, például az előhívást is hosszabbítottam, hogy ne kontrasztos képeket kapjak, hanem lágyabbat és több tónust.

Amikor az első filmet betettem a gépbe, számomra az volt a lényeg, hogy a felvételek helyesen legyenek exponálva. Megvettem az első fekete-fehér filmet, egy 21 din-es Azopan-filmet (a fiataloknak mondom, hogy a „din” orosz szabvány, 100 asa-nak felel meg, ez utóbbi amerikai szabvány), szóval megvettem az első fekete-fehér filmet, kinyitottam, megnéztem a dobozt, volt rajta öt vagy hat piktogram, napos tengerpart, napsütötte táj, táj egy felhővel, táj két felhővel, ház árnyékkal, és ezekhez megvoltak a megfelelő rekeszek. 60-as záridővel azokat az értékeket állítottam be, amiket ott láttam, s meglepő módon az egész film, a 36 kocka teljesen olyan lett, mintha valami profi műszerrel fényt mértem volna, teljesen egyenletes volt, egyáltalán nem tévedtem.

A második filmem arról szólt, hogy a zárszerkezet előtt az ún. filmablak felét letakartam egy fekete kartonnal, így végigfotóztam különböző textúrákat. Közben végig jegyzeteltem, hogy milyen záridővel, milyen rekeszszel fényképeztem, melyik filmkockán mi van – aztán bementem a sötétkamrába, kivettem a filmet, megfordítottam a lyuk előtt a kartont, újrafűztem és újrafényképeztem, s akkor egy kockán volt két textúrám, vagyis két különböző expóm.

– *Hogy lettél aztán fotóriporter?*

- Ahogy már mondtam, '94-ben vettem először fényképezőgépet a kezembe. Két évre rá összetalálkoztam Nagy P. Zoli bácsival, aki adott néhány nagyon jó ötletet, és mondhatni felkarolt. Ő akkor a *Hargita Népe*nél volt, nyugdíj előtt olyan öt-hat évvel, és megkért, hogy helyettesítsem őt, mikor szabadságon van - egyébként a sajtóban ez mindig nehezen volt megoldható, hogy a fényképezést helyettesítse valaki. Tudom az ő elbeszélései alapján, hogy neki éjt nappallá téve, hétvégét beleértve, a pihenőszabadságot is feláldozva, folyamatosan dolgoznia kellett. Neki is nagyon jó volt, hogy én be tudtam ugrani, helyettesítve őt, hiszen ismertem az analóg technikát és az egész eljárást. Így nagyon hamar sikerült is elhelyezkednem. Ezért kaptam egy kis zsebpénzt, ami valójában egy komoly fizetés volt, és nagyon jól jött az egyetem alatt. Én '96-ban kezdtem az egyetemet, és első év végétől már fotóztam a *Hargita Népe*nek. Ez négy éven keresztül működött, főleg vakációkban. Mindig az Ezer Székely Leány Találkozókor kellett kezdenem, kb. egy hónapot, másfél hónapot dolgoztam annak függvényében, hogy mennyi szabadságot kapott Zoli bácsi. Nagyon szívesen csináltam ezt, főként a megjelenés miatt, hogy valahol folyamatosan publikálni lehetett. Ez, mondjuk, egyáltalán nem volt művészi munka, itt egyszerűen dokumentálni kellett dolgokat. Viszont folyamatosan volt velem egy másik gép, és ha megtetszett valami, akkor lefényképeztem. Ez már egy 6x6-os fényképezőgép volt, a Rolleiflex-nek egy kínai változata, amit nagyon olcsón, két kiló hús árából vettem Temesváron. Készítettem hozzá két darab egy dioptriás lencsét. Ennek a fényképezőgépnek a közelpontja egy méter volt, az előtétlencsékkel ez a távolság lecsökkent fél méterre, közelebb lehetett menni az alanyhoz, és az egész felületet kitölteni egy portréval. Persze akkor nem lehetett kapni sehol ilyen előtétlencsét, el kellett menni a Zeiss gyárhoz. Akkor volt egy ilyen szemüveglencséket készítő gyár Temesváron, elmentem a gyárhoz, kiválasztottuk, milyen kell, körbevágták - akkor ez így működött. Nagyon sokat kellett barkácsolni is, hogy eszközökhöz hozzájussál, vagy hogy tudjad fejleszteni az eszközeidet. Ekkor már teljesen kettévált az út, vagyis letettem arról, hogy a két technikát ötvözzem.

Nagy P. Zoli bácsit a mentoromnak tartom, akivel a munka révén sokat voltunk együtt, s nagyon sokat pályáztunk is. Akkor még a Hargita Fotóklub nevében kezdtem el beküldeni az első művészi jellegű

képeimet, először megyei, aztán országos versenyekre. Ezeket a képeket az újság mellett készítettem, járva-keelve a megyében. Mindig szakítottam egy kis időt az újság mellett, hogy körülnézzek azokon a településeken, ahol éppen vagyok, hogy megismerjem azt a vidéket. Ha nem is ismerem úgy a megyét, mint Csíkszéket a *Csíki Hírlap* révén, ahol kilenc évet dolgoztam, azért elég alaposan megismertem.

A helyettesítés végén, amikor Zoli bácsi elment nyugdíjba, volt egy versenyvizsga, ami sikerült, de mégsem engem vettek fel. Ez egy elég nagy seggberúgás volt akkoriban. Nem vettek fel, mert akkor még nem végeztem el az egyetemet (noha már diploma előtt álltam). Ez volt az indoklás.

- *És ezután jött a Csíki Hírlap. Mennyire jelentett neked kihívást a sajtófotózás? Művészetként élted-e meg?*

- Mikor felvettek a *Csíki Hírlaphoz* 2006-ban, azt várták el tőlem, hogy egyszerű dokumentumfotókat készítssek, ennek teljesen meg is tudtam felelni, mert könnyebb műfajnak tartottam, mint a művészfotózást. A sajtófotózás könnyen ment, nem jelentett kihívást, éppen ezért kellemes, kényelmes és jól fizető munkahely volt.

Emlékszem viszont azokra a portrékra, amiket amúgy nem is tudtam eladni a lapnak, nem mentek át a szerkesztőségen, amiket úgy fotóztam, hogy teljesen közel mentem az alanyhoz, homlokánál és/vagy ajakánál vágtam, és így tálaltam. Az volt a kifogás, hogy levágtam a fejüket. Jöttem példákkal, és megpróbáltam meggyőzni a kollégáimat, hogy nagy újságok is használják ezt a módszert, próbáltam meggyőzni őket, hogy ne egy klasszikus újság legyünk, hanem vizuálisan próbáljunk valami újat csinálni, próbáljunk meg egy kicsit változtatni a közízlésen, hogy ne sémákban gondolkozzunk, a portré ne azt jelentse, hogy van feje és nyaka, hanem egy picit többet adjunk az olvasónak, és törekedjünk változatosságra. De nem tudtam soha átvinni ezt. Aztán feladtam. Olyan nehéz meggyőzni vizuálisan nem gondolkodó embereket ilyesmiről. Egy idő után már nem is bántam. A kezdeti lelkesedés után természetesen a hullámvölgyek.

- *Hogyan kapcsolódott össze mégis a fotó a grafikával?*

- 2004-ben Péter Alpár sepsiszentgyörgyi képzőművész jóvoltából, akivel együtt töltöttük az egyetemi éveinket Temesváron, bekerültem

a Megálló nevű csoportosulásba. Ezt a csoportot meghívták a Tülsó pArt elnevezésű művésztaborba, amit Eröss István vezetett Szárhegyen. Akkor a 30. évfordulója volt a klasszikus művésztabornak, ezért a fiatalok táborát, a Tülsó pArt táborát Homoródszentmártonban tartották. Akkor fedeztem fel újra azokat a zsalukat, amiket egyébként nagyon sokat fényképeztem korábban, különböző motívumokkal. Azokból készítettem a munkákat olyan formában, hogy rátettem a rajzlapot, frottázst készítettem, és azt rajzzal kiegészítettem.

Azután hosszú ideig nem foglalkoztam grafikával. Nyolc éve viszont meghívtak Gyimesbe a borospataki nemzetközi művésztaborba. Úgy folytatódott a 2004-es történet, hogy a skanzenben a házak bütüjében található, egymást keresztező gerendáknak a metszetére helyeztem papírt és készítettem frottázst, majd kiegészítettem azokat. Ezek még kisméretű munkák voltak.

Nagyon sokáig, olyan jó négy éven keresztül csűrkapukon rajzoltam. Valamilyen kényszer folytán egyre nőttek a lap méretei. Régi csűrkapukat kerestem, feltűztem a lapot, és ott dolgoztam azon a textúrán. Közben persze rengeteg fotót is készítettem. A lefotózott tájakat szerettem volna megrajzolni, de nem tudtam mindig helyszínen dolgozni, mert egyszerűen pont azon a helyen nem volt csűr, ezért bekerültem a műterembe, csináltattam rajztáblát, amit egy asztalos összerakott, én pedig megrégiesítettem, elvégezve azt a folyamatot egy nap alatt, amit mondjuk száz éven keresztül végez el az idő a csűrdeszkán, ahogy veri az eső, süti a nap. Disznóperzselővel kiégettem az évgyűrűket, a köztes részt, ami puha volt, az kihullott, így kaptam meg a textúrát. Az így kapott felületet használom fel a rajzaimban. Ezeket a rajztáblákat forgatom, csúsztatom rajtuk a lapot, így dolgozom most. Ez adja az alapját a munkáimnak. A meglévő fotóimat dolgozom így át, megpróbálok valami plusszt adni a tájnak. Lehet, hogy ennek a kísérletezésemnek most a felénél tartok, vagy még a felénél sem...

Az ember két lábbal áll a földön, a művész is, csak néha a társadalom szemében olyannak tűnünk, mint aki 10 centivel a föld fölött lebeg. Ahhoz, hogy előre jussunk, egyik lábunkat fel kell emelnünk és a másik elé kell tennünk. Úgy gondolom, hogy az egyik lábam a fotózás, a másik a grafika, és hol az egyikkel, hol a másikkal lépve haladtam előre a pályámon. Persze nem biztos, hogy az előre egyenlő az előbbrejutással, ezért inkább azt mondom, hogy hol az egyikken, hol a másikon álltam

stabilabban. Most két lábbal állok a földön, mint mikor az ember megáll egy elvégzett munka után, picit visszanéz, majd továbbindul. Egyfajta állomás ez. Külön-külön megállja mind a kettő a helyét, a fotók és a grafika is. A fotóim színesek, úgy gondolom, hogy fotóban a tájkép színesen jó, de a grafikákkal párosítva már lehet, hogy fekete-fehéreknek kell lenniük.

- *Amúgy milyen „tájakat” keresel?*

- Úgy vagyok ezzel, hogy kimondottan az a táj érdekel, ahol élek, ez az a bázis, amihez szívesen visszatérek és amit a legszívesebben fényképezek.

- *Analóg fotózáson edződve hogy viszonyulsz a digitális eljárásokhoz?*

- A digitális korszak küszöbén, amikor váltani kellett, nem tartottam jó dolognak a digitális technikát. Az előnyét abban láttam, hogy gyorsan elkészül - gondolok itt a sajtófotózásra, ahol az a lényeg, hogy a hír minél hamarabb megjelenjen, nem lehet a fényképre sok időt pazarolni. Tulajdonképpen ez a legfőbb előnye, hogy gyors. Azonkívül nagyon sok hátránya van. Lévén, hogy tanítok, látom, hogy a fiatal generációk már úgy nőnek fel, hogy a fényről szinte semmit nem tudnak, számukra csak egy eszköz van, amin meg kell nyomni egy gombot, és már kész is a kép, kit érdekel, hogy hogyan? Nem téved a fényképezőgép. Igazából bármilyen beállítást használsz, a manuálist leszámítva, az összes üzemmód úgy készíti a képet, hogy nem téved. Ezáltal háttérbe szorul a lényeg, hogy megértsük a fényt, a fénynek a fontosságát a fotózásban.

- *De most többnyire te is digitális képeket készítesz.*

- Természetesen én is használom a digitális technikát. Rá voltam kényszerülve, hogy használjam, de mindaddig, amíg a digitális gépek nem lettek jobbak, mint a filmesek, mármint a felbontás tekintetében - a filmnek a szépségét, az anyagszerűségét egyébként sose fogja utolérni -, én mindig két fényképezőgépet vittem magammal, vittem a hagyományost és vittem a digitálist. Aztán a hagyományost elhagyni kényszerültem, bár az most is közelebb áll hozzám, csak művelni nehezebb a hagyományos technikát, ugyanakkor nem tartom kizártnak, hogy egyszer majd visszatérek hozzá. Ami hiányzik, az a filmnek a

melegsége, a textúrája. A digitális technika nagyon gépies lett, kiszámítható nagyon, nem emberi.

Egy időben én is beleestem abba a csapdába, hogy nagyon sokat fényképeztem, szinte mindent, amit hozott a véletlen. Viszonylag elég korán ráébredtem, hogy a tonnányi legyártott kép nem visz előre, viszont megtanít látni. A diákjaimnak ugyanakkor azt tanítom, hogy mindenre lőjenek. Ez azért van, hogy mindent kipróbáljanak, mindenfélével kísérletezzenek, hogy megtalálhassák a saját stílusukat. Mert az a jó fotós, akinek a stílusát messziről felismered, a képeit ha bárhol látod, rájössz, hogy ő készítette.

- *Mikor színes és mikor fekete-fehér?*

- Amikor úgy érzem, hogy egy képen nem a színeket kell láttatni, hanem a hangulatot, akkor döntök a fekete-fehér mellett. S ehhez még hozzáteszem, hogy engem inkább a művészi képek vonzottak. Nem volt olyan tervem, hogy megélhetést csináljak a fotózásból. Én a grafikában akartam hasznosítani a képeket. Az jó volt, hogy menetközben az újsághoz kerültem, mert abból, amit szerettem, meg is éltem. Emiatt viszont a grafika háttérbe szorult. Ezt sajnálom.

- *Utólag mennyire nyúlsz hozzá a képekhez?*

- A képfeldolgozásnak van egy etikája, amit mindig szem előtt tartok. Úgy fotózok, hogy minimális beavatkozással lehessen jó képet kapni. Nem az a szempont, hogy kattogtatunk, hanem hogy felelősséggel fotózzunk, hogy először gondolkozzunk a képkivágáson, vagyis a keresőben megjelenő, a képet alkotó elemeken, és csak utána készítsük el képet.

- *Mennyire fotózol spontán módon? Az a típus vagy, aki mindig a zsebében hordja a gépet, vagy rákészülsz a fotózásra?*

- Mostanában átgondoltabban fényképezek, jól megtervezem a képeimet. Sajtófotós koromban volt olyan, hogy ott volt a gép nálam, és ha megláttam dolgokat, akkor spontánul fotóztam, de azt is felfűztem vagy egy történetre, vagy sorozatban gondolkodtam. A mostani fotózásaimat olyan szinten tervezem meg, hogy időjárás- és évszak-függően fotózom, és hogy azokból rajzok is lehessenek. Sokkal körültekintőbben fényképezek. Ismerem a terepet, hogy hova és mikor

kell eljutnom ahhoz, hogy az elképzelésemet megvalósítsam. Tudom, hogy az adott helyen milyen fényviszonyok vannak, hogy egy adott táj fogad-e...

Nagyon sokszor kerestem azokat a tájakat, amiket az ember megdolgoz, megművel, pl. a *Ritmusok* sorozat ilyen. Ez egyfajta, nem általam, hanem az emberek által létrehozott természetművészet, nem tudatosan létrehozott felületek ugyan, de amiket nagyon jó volt a fotóimban megjeleníteni. Gondolok itt egy olyan jelenségre, hogy valahol Kotormány fölött egy parcella tele volt vetve repcével, de valamilyen oknál fogva két különböző alkalommal vetettek; ami először kinyílt, az egy fa-forma volt, mintha egy fa árnyéka lett volna a földön, utána meg pár hétre rá kinyílt a másodsor elvetett repce, és akkor ugyanaz a fa-forma negatívban látszott.

Volt olyan helyzet, ahol én is beavatkoztam. Kora reggel a harmaton elmentem fényképezni Szenttamásra. Ott van a Szent Anna-kápolna. S mivel én mindig is kerestem a felső nézőpontot, és a fénykép alja egy semleges tér lett volna a felvételen, ezért nekiláttam és nyomokat hagytam benne. Körkörös autónyomokat. Nagyon szeretem a fenti perspektívát. Kollégáim elmondhatják, hogy mikor terepen voltunk, én minden toronyba felmáztam. Olyan templomtorony is volt, amit én nyitottam ki először 10 év után, és a nyakamba hullott az összes galambszar. Próbáltam ezt a felső nézőpontot átvinni grafikára, volt olyan rajztáblám is, ami parcellaszerűen volt összerakva darabokból, de aztán nem jött össze, ez már nagyobb méreteket kíván, mert a sok apró részlettel azt a változatosságot, ami a tájban rejlik, nem lehet elérni.

- *Apropó változatosság: feltűnt neked, hogy az „évgyűrűid” olyanok, mint a vonalkódok?*

- Az évgyűrűk időnként tényleg olyanok, mint a vonalkódok. Látszólag egyformák, hasonló struktúrák, de valójában mind egyediek. Csak itt a természet rajzolja a vonalakat.

- *Bár megmaradsz a kétdimenziós kifejezőmódnál, képeidnek mégis van köze a természetművészethez.*

- Én úgy kapcsolódom a természetművészethez, hogy az az anyag, amin dolgozom, éppen faanyag, erezzel, tehát élő anyag. Munkáimnak

látszólag nincs sok köze a természetművészethez, de lelkületileg mégis van, ugyanis egy rajztábla kiválasztása, vagy anno a csűrkapu kiválasztása az érintéssel, az ismerkedéssel kezdődött. A munkáim hasonló lelkülettel vagy indíttatással készülnek. Figyelek nagyon a környezetemre fotósként és képzőművészként is. Az erezeteknek, a fában levő bogoknak olyan rejtett ábráik vannak, amelyek rajzolás közben mutatják meg magukat, vagyis akkor, amikor elkészítem a frottázst a lapra. Ugyanaz a ráhangolódás, ugyanaz a kontaktus szükséges, mint a természetművésznek a munkái elkészítéséhez.

- *Nemcsak gyakorlod a fényképezést, grafikát, hanem tanítod is. Meséjéről is.*

- Egy kicsit még mindig az előző kérdésnél maradva: egy másik vonalon úgy kapcsolódik munkásságom a természetművészethez, hogy tanárként tanítom. Tavaly például az „Iskola másként” héten a gyerekekkel természetművészeti alkotásokat készítettünk. Nagyon szívesen vettek részt ebben és nagyon sok pozitív visszajelzést kaptam ennek kapcsán, nem beszélve arról, hogy rengeteg jó alkotás született. Ott is fa volt az egyik fő motívum, aztán a szív, a tulipán, és ezeket jártuk körbe. Meséltem nekik a természetművészetről, a land art-ról meg arról, hogy milyen irányzatok vannak most a világban. Vetítettem nekik képeket, aztán ők elkészítették a saját ötleteiket. Nagyon hatékony volt ez így, nagyon kreatívak tudtak lenni, sokkal kreatívabban, mint a hagyományos rajzórakon.

A kérdésedre válaszolva: mikor elvégeztem az egyetemet, hazajöttem, és elhelyezkedtem a tanügyben. *A tanügy az mostanig elkísért.* A sajtóriporterkedés már nem. Azok, akikről azt gondoltam akkoriban, hogy rosszat tesznek velem, vagy nem úgy alakult, ahogy én szerettem volna, ezzel pont segítették azt a folyamatot, hogy én független legyek.

14 éve tanítok, tulajdonképpen az egyetem befejezésétől. Ebben az a jó, hogy itt nincs kötelező tanterv, mindenki magának állítja össze (az én esetemben vizuális nevelésből), hogy mit tanít. Tanítok rajzot többnyire kisiskolásoknak, illetve tanítok fotózást, egész 12. osztályos korig járhatnak az alkotóműhelybe.

A természetfotózással is úgy kerültem kapcsolatba, hogy volt egy diákom, aki elmondta, hogy ő azért van itt, mert madarakat akar fényképezni. Kényszerhelyzet elé állított, hogy ha ő ezt akarja, akkor

én ezt neki meg kellene tanítsam, de hogyan tudnám megtanítani, hogyha én nem művelem. Utánanéztem, hogy mások hogyan fotóznak madarakat, aztán építettünk előbb egy egyszerű lest, majd egy idő után két-három lesünk is volt. Így sikerült egészen közel kerülni olyan madarakhoz, amelyek félénkek és nagyon nehezen megközelíthetőek – például a szarka. Mondják a vadászok, hogy ha csak felemlik a puskát, a szarka már nincs sehol.

- *Stúdiófotózással is foglalkozol.*

- Amikor rájöttem, hogy a sajtófotózás nem egy nyugdíjas állás, létrehoztam egy stúdiót. Elkezdtem megvásárolni a felszerelést, a hely adott volt, és így egyszerre több mindent kiszolgált. Hasznos volt a diákjaim számára is, mikor rossz idő volt, vagy télen, bent fotózhattak. A stúdiófotózás ugyanis nagyon jó tanulási lehetőség. Könnyebben megértik a fénynek a fizikáját, mivel több fényforrást is használunk, ezeket össze kell hangolni.

- *Nagyon sok műfajban fotózol. Hogy viszonyulsz a szociofotózáshoz? Rendszeresen jársz fotótáborokba, a legismertebb fotóid is talán a szociofotókhoz állnak legközelebb.*

- Ez a vonal nagyon erősen volt képviselve még a 2000-es évek elején. Ezt láttuk idősebb fotósoktól. Öregasszonyportré, cigányok, hátrányos anyagi helyzetek között élők. Ezek jelentek meg kiállításokon. Nagyon kevés volt az olyan kép, ami nem a szegénységet örökítette meg, hanem mondjuk a vidámságot. Ilyen például a locsolást megörökítő fotóm. Az úgy készült, hogy húsvét hétfőjén elindultam, hogy fotózzak, és elképzeltem egy ideális hagyományos locsolást. Találkoztam három sráccal, akik be voltak öltözve székelyruhába és egy vederral jöttek szembe az úton. Kérdeztem, mi a tervük, és mondták, hogy mennek locsolni, már meg is van beszélve. Csatlakoztam hozzájuk. Odaérve a lányos házhoz, én választottam ki a helyszínt, én mondtam meg, hogy hova álljanak, hogy viselkedjenek. A képen nem látszik, de egyfajta megrendezés volt. Az ilyen megrendezett képek, ahol a fotós egy kicsit a rendező szerepét is átveszi, nem újkeletűek. Voltak fotósok, mint például Bresson a '30-as években, aki kiválasztott egy hátteret, és várta, hogy jöjjön el a pillanat. Én is valami hasonlót csináltam, csak itt bejött meg a rendezői szerep.

Más alkalommal bementem egy egyszoba-konyhás helyiségbe, ahol a 40 év körüli házigazdát megkértem, üljön az ágyra, középre. És mikor elkészítettem a képet, benne volt abban egy élettörténet, órával, naptárral, kereszttel, falvédővel. Látva, hogy ebből jó sorozat lehet, tudatosan kerestem ezeket a helyeket, készítettem több száz ilyen felvételt, amikből kiválasztottam tízet, aztán részt vettem velük a Magyar Sajtófotó pályázaton, nem minden siker nélkül...

- *Az ilyen fotóknál fontos, hogy otthonosan mozogj az adott környezetben. Nálad ez mennyire működik természetesen?*

- Úgy érzem, hogy nagyon spontánul megy, talán azért is, mert gyerekként a nyarakat vidéken töltöttem, vidéki munkán. Ott tanultam meg a rendforgatástól a kaszálásig mindent. Úgy gondolom, hogy ez adta azt a kapcsot, hogy tudok a parasztember nyelvén kérdezni. Otthonosan mozogok vidéken. A kis közösségekben az is nagyon fontos, hogy hogyan köszönsz. Pont egy ilyen kedves történetem van: megyünk a fotóköros gyerekekkel Pottyondon, jön szembe egy néni, és akkor „Isten áldja meg”-gel vagy „Dicsértessék a Jézus Krisztus”-sal illik köszönni. Felegyenesedett a görnyedt pózból, s azt mondta: „Gyerekek, ettől a tanár bácsitól lehet tanulni, mert köszönni már tud.” Erre mindig szívesen gondolok vissza.

- *Díjakat is nyertél...*

- Fotóval több díjat is nyertem. Például az első Székelyföldi Fotóbiennálén második díjat nyertem a már említett húsvéthétfői locsolós képpel. „Csak” másodikikat, mondhatná erre valaki. De én úgy vagyok ezzel, hogy ha valaki kap egy nagydíjat, nem kizárt, hogy elégedetten hátradől. Lehet, hogy valami engem „megóv” attól, hogy elkényelmesedve hátradőljek!